

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

2. Аналітична доповідь «Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України. Погляд з Польщі та України». Київ, 2021. 178 с. Режим доступу: https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2022/01/stan-i-perspektywy-partnerstwa_ua_web-1.pdf.

Ключові слова: українсько-польські відносини, стратегічне партнерство, пріоритети, співробітництво.

Key words: Ukrainian-Polish relations, strategic partnership, priorities, cooperation.

ЯКОВЛЕВ ДЕНИС ВІКТОРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан факультету психології, політології та соціології,
доктор політичних наук, професор*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

Для визначення європейських орієнтирів розвитку України та пошуку раціональних відповідей на глобальні виклики XXI століття необхідно переосмислити історичний шлях сучасних демократій. Зокрема, Е. де Сото вважає, що сучасні демократичні країни, перетворившись на один із полюсів глобальної економічної та політичної сили, просто «забули», завдяки чому вони здійснили модернізацію, створили ринкову економіку та відродили демократію. Він називає це «забуті уроки історії», а головним таким уроком вважає перетворення капіталу на рушійну силу демократії [2]. Ринкова економіка у країнах Заходу сприяла формуванню середнього класу, який поступово утворив демократичну політичну систему справедливого розподілу власності та влади в інтересах усього суспільства.

З метою акцентування дослідницької уваги на середньому класі, як одній з головних рушійних сил демократизації слід повернутись до класичної аристотелівської інтерпретації демократії (правління «середніх») та переосмислити сутність правління середнього класу у сучасних умовах. Слід наголосити на тому, що «Середній клас – це репрезентант суспільного інтересу. Представники середнього класу мають право говорити від імені більшості суспільства. Цей висновок з'явився як результат історичного розвитку сучасних європейських демократій. Саме тому класичне визначення демократії як режиму правління середнього класу є цілком виправданим. Але це визначення потребує суттєвого уточнення та доповнення в умовах розвитку капіталістичних відносин. Інакше голос середнього класу буде слабким, а майбутнє демократії – примарним» [4].

В Україні середній клас є основним колективним актором демократизації, який зазнавав важких випробувань, перетворюючись із зубожілої радянської інтелігенції та напівкримінального бізнесу на клас підприємців, публічних інтелектуалів та службовців. Протягом тривалого часу середній клас зазнавав утисків, як від імперської

так і від радянської влади, а колоніалізм повною мірою проявляв себе у пригнобленні та знищенні саме середнього класу у селах та містах України.

Сучасний середній клас – це «національна буржуазія», самоідентифікація якої з 1991 року коливалась від «обслуги олігархів» до активістів громадянського суспільства. Так само змінювався й електоральний вибір. Представники середнього класу завше активізуються у точках біфуркації, коли від їх вибору залежить доля країни. Середній клас в умовах війни перетворився на клас волонтерів, активістів і добровольців. Реалізація європейського вибору України потребує активної участі представників середнього класу. У свою чергу, задля реалізації ідеї європейського вибору середній клас потребує парламентського представництва. Саме середній клас в умовах демократії має право репрезентувати суспільний інтерес, але голос середнього класу у політиці усе ще недостатньо потужний.

Щодо визначення сутності середнього класу, то існує два підходи. По-перше, ідентифікація середнього класу за об'єктивними показниками: дохід, освіта, споживча поведінка, сфера зайнятості, наявність матеріальних активів (квартира, автомобіль, дача). Іноді додають наявність страхових полісів. По-друге, суб'єктивні показники (йдеться про самоідентифікацію). Враховуючи те, що за рівнем доходу український середній клас суттєво відрізняється від «європейського», необхідно враховувати суб'єктивні показники: ініціативність, політична та громадська активність, сповідування демократичних цінностей, усвідомлення необхідності впровадження ринкових реформ тощо.

Спробуємо визначити чисельність середнього класу в Україні. Тут також є декілька підходів. Відповідно до даних маркетингових досліджень, які акцентують увагу на доходах, середній клас становить від 5 до 15 % населення. Соціологи вважають, що маркетинговий підхід, який орієнтується на рівень споживання, має бути доповнений іншими критеріями. А до «ядра» середнього класу (5–15 %) слід додати «периферію» (25–30 %). Тут використовуються наступні критерії: 1 – населення, чий матеріально-майновий стан відповідає трактуванню середнього класу в Україні (близько 35 %); 2 – населення з високим професійно-освітнім статусом (близько 40 %); 3 – населення, що ідентифікує себе із середнім класом (близько 45 %); 4 – населення, яке відповідає майже всім критеріям середнього класу, тобто складає його «ядро» (близько 12 %) [3]. Також до цієї кількості додати представників так званого «нового» середнього класу – «креативний» клас (експертів, публічних інтелектуалів, візіонерів, представників креативної індустрії та творчих професій тощо).

Щодо політичної активності середнього класу, то було декілька електоральних проектів, які декларували підтримку середнього класу та визначали його в якості цільової аудиторії. Передусім, слід згадати «Команду озимого покоління» та «Віче». Вони сприймалися громадською думкою як олігархічні проекти, хоча у передвиборчих програмах наголошували на необхідності захисту інтересів середнього класу.

У 2014 році політична партія «Самопоміч», яка репрезентувала інтереси середнього класу, провела до парламенту восьмого скликання 33 депутатів. А за результатами парламентських виборів 2019 року фракція партії «Голос» нараховувала 20 депутатів. Тобто, на парламентських виборах середній клас радше підтримував «великі партії», розпорошуючи голоси між лідерами виборчих перегонів. Про здатність середнього класу утворити партію на основі самоорганізації та фінансувати її за рахунок членських внесків говорити ще передчасно. Серед причин слід назвати нестабільне економічне становище середнього класу: «...в умовах кризового стану економіки термін перебування у складі середнього класу (за дохідною критеріальною ознакою) прямо залежить від економічного поживлення в країні» [1]. Серед загроз для середнього класу слід окремо відзначити зменшення суспільного попиту на якісну освіту, адже економіка, яка «...не потребує інновацій... не формує попит на кваліфікованих працівників, знання втрачають інструментальне значення, відповідно, не формується (або скорочується) попит на якісну освіту. Це, своєю чергою, зумовлює обмеження можливостей самовідтворення середнього класу, оскільки система якісної освіти є однією з необхідних його передумов. Результуючим наслідком є обмеження джерел поповнення українського середнього класу та ризики реального зниження соціального статусу людей, які відносять себе до середнього класу за ознаками високого рівня освіти, кваліфікації та морально-психологічних якостей» [1].

Щодо європейського вибору середнього класу, то середній клас демократичних країн («класичний» середній клас) є взірцем для українського середнього класу. По-перше, «Представники українського середнього класу мають досить чіткі уявлення про «класичний» середній клас і розглядають його як нормативний взірець, бажаний і досяжний статус, якого вони готові досягти власними зусиллями і працею, демонструють характеристики, якості і прагнення, які наближають їх до зазначеного «нормативного взірця» [1]. По-друге, саме представники середнього класу є найбільш активними прихильниками європейської інтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Биченко А., Міщенко М., Пищуліна О., Рачок А., Шангіна Л. Середній клас в Україні: уявлення і реалії. Київ : Центр Разумкова, 2016. 258 с.
2. Де Сото Е. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше. Київ : Ніка-Центр, 2009. 232 с.
3. Чернова А. Середній клас в Україні: критерії ідентифікації. Позиції експертів, уявлення і самовизначення громадян. Київ : Центр Разумкова, 2014. 64 с.
4. Yakovlev D., Borovyk L., & Diachenko O. The voice of the middle class and economic democracy in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. 8 (3). P. 220–227. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-220-227>

Ключові слова: демократія, середній клас, європейський вибір, електоральні кампанії, суспільне благо.

Key words: democracy, middle class, European choice, electoral campaigns, public good.

Ужитчак Анастасія Юрійвна

Причини та умови виникнення злочинності серед неповнолітніх у післявоєнній Україні (40–60 рр. XX ст.) 140

Саранчук Олександра Валеріївна

Правове регулювання участі населення півдня України у волосному судочинстві (друга половина XIX – початок XX ст.) 143

Войцехівська Дарина Юрійвна

Адміністративно-правові умови розвитку конфесійної освіти кримськотатарського та караїмського населення півдня України у XVIII – початку XIX ст. 146

СЕКЦІЯ 4

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВИХ
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

Кормич Людмила Іванівна

Безпековий аспект державної інформаційної політики: виклики і загрози для України 151

Вітман Костянтин Миколайович

Законодавство України щодо реалізації Європейської хартії регіональних або міноритарних мов 154

Мамонтова Елла Вікторівна,

Пелевін Євген Юрійович 157

Фази реалізації політичного процесу: від теорії до практики 157

Каракуркчі Ганна Володимирівна,

Козинець Іван Павлович

Перспективні напрями розвитку сучасних українсько-польських відносин 161

Яковлев Денис Вікторович

Європейський вибір середнього класу в Україні 163

Завгородня Юлія Володимирівна

Кіберагресія в сучасних політичних процесах 166

Козьмініх Альона Віталіївна

Особливості та ефективність діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану 168

Краснопольська Тетяна Миколаївна

Ефективність використання ІКТ у системі публічного управління . . 170

Милосердна Ірина Михайлівна

Регіональна безпека в системі міжнародної безпеки: теоретичний вимір дослідження 173

Пехник Алевтіна Валентинівна

Допомога Україні від міжнародної спільноти в галузі освіти під час війни: регіональний та глобальний аспекти 175